

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Teze diplomové práce

**Obraz národnostních a etnických menšin v českých
tištěných médiích od roku 2011 do roku 2016**

Bc. Marek Šourek

© 2017 ČZU v Praze

Souhrn

Tato diplomová práce se zabývá způsobem konstrukce mediálního obrazu u Romů, Vietnamců a Ukrajinců v tištěných médiích, konkrétně Mladá fronta Dnes a deník Blesk. První část je věnována teoretickým konceptům, jako jsou národ, etnikum, menšina a stereotypy. Druhá, praktická část, je věnována kvalitativní a kvantitativní obsahové analýze mediálního obrazu vybraných menšin mezi lety 2011 a 2016. Nalezené články jsou pro lepší orientaci rozděleny do tří kategorií: negativní, neutrální a pozitivní.

Klíčová slova: národnostní/etnické menšiny, mediální diskurz, stereotypy, obsahová analýza

Úvod

Média jsou hlavní způsob rozšiřování informací po celém světě. Moc médií je natolik silná, že jsou schopna ovlivnit názor větší nebo menší skupiny lidí. Otázkou však zůstává, zdali je této moci zneužíváno k vyvolání strachu nebo nejistoty jedné skupiny lidí vůči jiné skupině. Zdali zažitě stereotypní představy o lidech jiných, než je na daném území obvyklé, nezpůsobují, že majorita hodnotí své okolí neobjektivně, ale spíše se přiklání ke stereotypním a ničím nepodloženým představám. Pak pociťují negativní vztah k danému etniku ne z vlastní zkušenosti, ale pouze z uměle vyvolaných představ, které převzali z konzumovaného mediálního obsahu.

Tato diplomová práce se věnuje konstrukci mediálního obrazu u tří největších etnických menšin na území České republiky. Jsou to Romové, Vietnamci a Ukrajinci. Bude sledován způsob, jakým je o dané menšině psáno ve dvou periodikách, bulvárním deníku Blesk a serióznímu MF Dnes, poté bude provedeno srovnání těchto přístupů a bude uvedeno v čem se liší a v čem shodují.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou část. V teoretické části bude čtenář seznámen s koncepty, se kterými bude později pracováno, jako např. národ, etnikum, menšina nebo stereotyp a jeho užívání v médiích. V praktické části poté bude nejprve čtenář seznámen s daným etnikem a předchozím výzkumem, věnovaným stejné problematice. Poté bude provedeno vlastní šetření v podobě rozřazení novinových článků mezi lety 2011 a 2016, informujících o dané menšině, do kategorií *negativní*, *neutrální*

a *pozitivní*. Bude vyjádřeno, kolik článků z dané kategorie vyšlo v konkrétních letech a jakým způsobem média ovlivňují vnímání dané menšiny ze strany veřejnosti.

Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce bude zjistit, jak byly vyobrazovány národnostní a etnické menšiny v denících *MF Dnes* a *Blesk* od roku 2011 do roku 2016. Vybrané menšiny jsou Romové, Ukrajinci a Vietnamci a byly vybrány, protože v ČR patří mezi nejpočetnější. Výběr deníků probíhal na základě oblíbenosti mezi čtenáři, jeden je zástupcem seriózního tisku, druhý bulvárního tisku. Bude zjišťováno, jakým způsobem se mediální obraz daného etnika proměňoval v uvedeném rozmezí a zda existují rozdíly mezi informováním o těchto menšinách mezi jednotlivými deníky.

K dosažení stanoveného cíle diplomové práce bude využita kvantitativní a kvalitativní obsahová analýza vybrané tiskoviny. Stanovené období bylo zvoleno od 1.1.2011 – 31.12.2016. Budou sledovány jednotlivé články a způsob, jakým je o dané menšině psáno. Pro lepší orientaci budou články rozděleny na základě hlavního tématu, kterému se věnují. Pro lepší pochopení problematiky bude vybráno několik článků, na kterých bude provedeno kvalitativní šetření a bude analyzováno, jakým způsobem jsou články napsány.

Pro získání přístupu ke článkům bylo využito databáze Anopress IT a.s., která disponuje rozsáhlým archivem všech tiskovin. K vyhledání článků bylo využito klíčových slov: *Rom, Ukrajina, Vietnam*. Databáze Anopress umožňuje vyhledávat slova, obsahující stejný kořen, nebylo proto nutné do vyhledávaných výrazů zahrnovat i různé obměny klíčových slov. Vyhledávání bylo omezeno na dvě zmiňovaná periodika, tedy *MF Dnes* a *Blesk*. Pro lepší přehlednost bylo vyhledáváno každé etnikum zvlášť. Článků, které obsahují kořen slova, nebo jeho obdobu, existuje mnoho a výsledky vyhledávání zahrnovaly i články, které s mediálním obrazem daného etnika vůbec nesouvisí.

Ve zvoleném období bylo dle zvolených hesel v deníku *Blesk* dohledáno 2240 článků. V *MF Dnes* bylo ve zvoleném období dle uvedených hesel dohledáno 14570 článků. Mnohdy byly nalezené články na první pohled nesouvisející se zkoumanou tematikou, jednalo se například o výsledky mezinárodních sportovních utkání, články popisující anexi Krymu Ruskem, nebo různé cestovatelské sloupky týkající se dovolené ve

Vietnamu apod. Po vyselektování nerelevantních článků zůstalo 713 článků pocházejících z deníku Blesk a 2768 z MF Dnes. Tyto články budou rozděleny do tématických okruhů podle toho, jakým způsobem o dotyčné menšině informují a poté bude zjišťováno, jaký má každá menšina mediální obraz v daném periodiku. Na základě výsledků šetření budou tyto mediální obrazy v poslední části porovnány a budou zkoumány podobnosti a odlišnosti. Základní kategorie vytvořené pro účely zkoumání jsou *Pozitivní* (pomoc druhým, vliv na veřejné blaho, témata spojená s odstraněním diskriminace, sportovní výkony, rozmanité kulturní zvyklosti, které prospívají veřejnému blahu a napomáhají integraci s majoritou apod.), *Negativní* (krádeže, výtržnictví, drogy, násilí, nelegální pobyt, nelegální zaměstnání apod.) a *Neutrální*, čili takové, které nespádají ani do jedné kategorie a u kterých autor práce uzná, že mají striktně informativní charakter a nejsou žádným způsobem autorem daného článku podbarvené.

Zhodnocení výsledků

Blesk

Z výzkumu je patrné, že v případě všech sledovaných menšin predominují články s negativním tónem, za romskou menšinu to bylo 61%, za vietnamskou 76% a za ukrajinskou 60%.

V případě Romů se jedná o výtržnosti a problémy se soužitím s majoritou. Nejvíce takových článků vyšlo v souvislosti s rasově orientovanými protesty na Šluknovském výběžku v roce 2011. Zajímavým úkazem je, že bulvární žurnalisté se často uchýlovali k popisování děje pouze prostřednictvím svědků, nejčastěji zástupců majority, přičemž Romům nebylo věnováno příliš prostoru pro vyjádření. Důvěryhodnost uvedených výpovědí je z důvodu absence jakýchkoliv podložených informací přinejmenším diskutabilní. Nemožnost událost okomentovat je úkaz, který se v Blesku objevuje u všech sledovaných minorit. V případě Vietnamců se jednalo zejména o výrobu/pěstování a prodej drog, případně také o ilegální pobyt na území ČR. V průběhu sledovaného období nebyla zaznamenána žádná událost, která by výrazným způsobem ovlivila počet vycházejících článků o Vietnamcích. U této minority bylo nejčastěji používáno slovo Vietnamec nebo Vietnamský přímo v titulku. Opakovala se absence výpovědí hlavních aktérů, autoři se spíše zaměřovali na rozšíření informace tak, aby bylo jasné k jaké etnické skupině dotyčný patřil. Stejně tak to bylo i u Ukrajinců. Většina článků je rovněž negativních a v tomto

případě zejména v souvislosti s násilnou trestnou činností. V Blesku se dle klíčových slov podařilo najít i několik článků, které sice nejsou přímo o Ukrajincích, nicméně je v nich užito sousloví „poslat na někoho Ukrajince“, což samo o sobě rozšiřuje negativní náladu vůči této menšině. Je to potvrzování již poměrně široce rozšířeného stereotypu, že vietnamci jsou buď dělníci na stavbách, nebo mafiáni.

Ve všech případech se tedy shodně neobjevují informace ze strany daného etnika, pouze je popisován problém, přičemž hlubší zasazení do kontextu a ověření uvedených informací úplně chybí. Bulvární tisk je koncipován tím způsobem, že je zaměřen na senzace a skandály, což deník Blesk v rámci sledovaného období naplňoval.

MF Dnes

V případě seriózního tisku měly opět největší zastoupení *negativně* laděné články a to u všech sledovaných menšin, ovšem jednalo se o menší procentuální zastoupení, než v bulvárním tisku. U Romů to bylo 42%, u Vietnamců 44% a u Ukrajinců 59%. V tomto případě však byl způsob podávání informací jaksí sofistikovanější. Byla patrná snaha co nejlépe doložit uvedená tvrzení a články byly zasazeny do širšího kontextu.

V případě Romů vyšlo nejvíce článků ve stejném období, jako v Blesku, tedy dominoval rok 2011 a 2012 a události na severu ČR. Poté články vycházely poměrně rovnoměrně napříč sledovaným obdobím, v případě MF Dnes nebyly zaznamenány výraznější výkyvy u zmínek o Romech a nejvíce probíraným tématem byla kriminalita. Vietnamci byli rovněž nejčastěji zmiňováni v souvislosti s kriminalitou, opakovala se stejná témata jako v Blesku, tedy drogy a ilegální práce, potažmo ilegální pobyt. Ve sledovaném období však byl zaznamenán zvyšující se počet článků informujících o cestování do Vietnamu. V posledních letech prudce vzrostl zájem o tuto destinaci v rámci turismu, zároveň jsou pořádány festivaly vietnamského jídla apod., což je v MF Dnes pokryto lépe, než v čistě negativně laděném Blesku. O ukrajinské menšině, stejně jako u obou předchozích, vycházely predominantně *negativní* články, spojené s násilím a ilegální prací. Narozdíl od Blesku však články v MF Dnes nevyznívají, jako kdyby slovo „Ukrajinec“ bylo samo o sobě hanlivým označením.

V MF Dnes se objevilo podstatně více *pozitivních* a *neutrálních* článků o sledovaných menšinách. Nebyla zde patrná snaha ovlivňovat mínění čtenářů ani neinformovat o událostech skandálním způsobem. Žurnalisté z MF Dnes častěji dávali možnost vyjádření oběma stranám konfliktu v případě negativně laděných článků, zároveň se častěji věnovali kulturnímu pozadí menšin a zahrnovali do svých statí informace o svátcích, zvyklostech a ostatních zajímavostech ze života daného etnika. Zároveň odvedli profesionálnější práci při popisování kriminality, kdy uváděli veškeré známé okolnosti případů a nevytrhávali informace z kontextu tak, aby daná menšina naplnila svůj stereotypní obraz.

Vybrané zdroje

BERGER, P., LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vedení*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 1999, 214 s., ISBN 80-859-5946-1.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností – Rozumět identitě*. Vyd. 1. Praha: Triton. 2007, 272 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2003, 133 s. ISBN 80-7325-023-3.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 207 s. ISBN 80-7178-697-7.

LIPPMANN, Walter. *Public opinion*. New York: Harcourt. 1997, 288 s. ISBN 978-0684833279.

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 4. Praha: Portál. 2009. 640 s. ISBN 978-80-7367-574-5.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2. Praha: SLON. 2009, 216 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

Van DIJK, T. A. *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. US: SAGE Publications Inc. 1989, 440 s. ISBN 978-0803936270.